

Criminele jongeren kunnen zich aan begeleiding onttrekken

EEN SLUITEND NET

De aanpak van zwaar criminele jongeren kan flink verbeteren als instanties meer gaan samenwerken. Zij moeten een sluitend net om die jongeren vormen. Vooralsnog opereren organisaties het liefst op hun eigen terrein, zonder over de schutting te kijken, merkt onderzoekster *Agnes Cornelissens*. Samen met collega *Jolanda Jakobs* nam zij jongeren die in de eerste helft van 2004 in het arrondissement Rotterdam in voorlopige hechtenis werden genomen, onder de loep.

door Agnes Cornelissens

De auteur is werkzaam als onderzoeker bij Advies- en Onderzoeksgroep Beke te Arnhem.

Voor een straatroof of inbraak draaien Rachid en Danny hun hand niet om. Het behalen van een vmbo-diploma kost ze daarentegen aanzienlijk meer moeite. De 13-jarige Danny heeft een laag IQ en een gedragsstoornis. Rachid (15) staat onder toezicht van een gezinsvoogd en is geschorst van

school. Bureau Jeugdzorg en de gemeente Rotterdam maken zich zorgen over deze en andere jongeren die steeds weer in aanraking komen met politie en justitie. Zij hebben de indruk dat de jongeren na justitiecontact slecht of helemaal niet worden opgevangen en begeleid. Daarom lieten zij onderzoek doen naar deze groep zwaar criminele jongeren in Rotterdam. Wie zijn deze jongeren en hoe kunnen ze het beste aangepakt worden?

Illustratie: Hans Sprangers.

>>

Een weergave van de belangrijkste onderzoeksresultaten.

Het onderzoek omvat alle jongeren die in de eerste helft van 2004 in het arrondissement Rotterdam in voorlopige hechtenis zijn genomen. Bij Bureau Jeugdzorg, het openbaar ministerie, de politie, de Raad voor de Kinderbescherming en de afdeling Leerplicht van de gemeente is informatie over deze jongeren verzameld en geanalyseerd. Daarna is een selectie gemaakt van vijftig jongeren, waarvan de papieren dossiers bij de bovengenoemde instanties zijn doorgenomen. Tot slot zijn de bevindingen uit deze twee onderzoeksfasen in een werkconferentie aan Rotterdamse betrokken professionals voorgelegd en is gediscussieerd over mogelijke oplossingen.

VOORLOPIG GEHECHTE JONGEREN

Van januari tot juli 2004 zijn in Rotterdam 217 jongeren in voorlopige hechtenis genomen. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat deze jongeren tot de 'crème de la crème' van de jeugddelinquenten behoren; ze plegen veel en ernstige strafbare feiten. Het gaat vooral om zwaardere vermogensdelicten, zoals straatroof en inbraak, maar ook zedenmisdrijven en zware geweldsdelicten. Ook de frequentie waarmee zij delicten plegen, ligt er niet om: 46 procent van deze jongeren kan tot de jeugdige veelplegers worden gerekend. De gemiddelde leeftijd waarop deze jongeren hun eerste delict plegen, 14 jaar en 3 maanden, is aanzienlijk lager dan de gemiddelde leeftijd van de Nederlandse first offender, namelijk 15 jaar en 1 maand. Niet alleen de criminele carrière is indrukwekkend. Ook de schoolloopbaan en de gezinssituatie zijn, in negatieve zin, imponerend. Meer dan driekwart van de jongeren wisselt minstens een keer per jaar van school. Daarnaast spijbelen ze veel en worden ze met enige regelmaat geschorst. Verder blijkt uit het onderzoek dat tien procent opgroeit in een gezin waar regelmatig geweld voorkomt. Bovendien kan meer dan de helft van de ouders de opvoeding niet aan.

Meer dan driekwart van de jongeren wisselt minstens een keer per jaar van school

Tot slot ondervinden de jongeren ook problemen op het persoonlijke vlak. Minstens een derde kampt met een psychische stoornis, zoals een gedrags-, ontwikkelings- of persoonlijkheidsstoornis. En 69 procent heeft een benedengemiddeld of laag IQ waardoor ze erg gevoelig voor groepsdruk zijn en

geen idee hebben van de consequenties van hun handelen. De jongeren behoren dus tot een zeer problematische groep jeugdcriminelen.

HUIDIGE AANPAK

Uit het onderzoek blijkt dat de huidige aanpak van deze zware jeugdcriminelen lang niet altijd goed verloopt. Bij de aanpak zijn veel instanties betrokken, zoals de jeugdreclassering, onderwijsinstellingen, justitiële jeugdinrichtingen, leerplichtambtenaren, de Raad voor de Kinderbescherming en ambulante hulpverleners. Instanties zijn echter niet altijd op de hoogte van elkaars bemoeienis met een jongere. Elke organisatie opereert voornamelijk op haar eigen terrein, zonder over de schutting te kijken. De samenwerking en informatie-uitwisseling verlopen daardoor vaak stroef. José Vermeer, directeur van Bureau Jeugdzorg Rotterdam, licht dit in een interview met Radio Rijnmond toe: "Vaak worden de jongeren na twee à drie weken voorlopige hechtenis opeens op straat gezet. Ze zijn dan regelmatig niet meer welkom op hun school en de jeugdreclassering hoort te laat dat ze vrijkomen. Ze gaan dan op precies dezelfde manier verder."

Ook komt het voor dat jongeren na hun voorlopige hechtenis of detentie uit beeld verdwijnen: de zogenoemde dossierzwerfers. Dit gebeurde bijvoorbeeld bij Danny. Als hij na acht weken jeugddetentie vrijkomt, is hij voor de gemeente niet meer woonachtig in Rotterdam. Na een verblijf van minimaal zes weken in een justitiële (jeugd)inrichting wordt een gedetineerde namelijk automatisch uitgeschreven op zijn woonadres. Het gevolg is dat de leerplichtambtenaar niet weet dat Danny weer in Rotterdam verblijft en daardoor niet controleert of Danny wel naar school gaat. Ook de regiekwestie speelt een rol bij de tekortschietende aanpak. Geen enkele instantie heeft de eindverantwoordelijkheid over het traject dat een jongere doorloopt.

Bovendien is de taakverdeling tussen de verschillende partijen niet altijd helder afgebakend. Bijvoorbeeld op het moment dat er voor Rachid een nieuwe school gezocht moet worden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt formeel bij zijn oude school. Toch is zijn jeugdreclasserder veel tijd kwijt met de zoektocht naar een nieuwe onderwijsinstelling die bereid is Rachid toe te laten.

Er zijn dus allerlei redenen waardoor de begeleiding van jongeren als Danny en Rachid stagneert. Slechte informatie-uitwisseling, een moeizame samenwerking zonder regievoerder en een onduidelijke taakverdeling zijn de belangrijkste oorzaken. Het

gevolg is dat de jongeren zich gemakkelijk kunnen onttrekken aan de reguliere systemen en instanties en daar maken sommige jongeren dankbaar gebruik van. De slotsom is dat deze jongeren, die juist hard hulp nodig hebben, vrijwel geen begeleiding krijgen.

Geen enkele instantie heeft de eindverantwoordelijkheid over het traject dat een jongere doorloopt

EEN AANPAK OP MAAT

Om ervoor te zorgen dat de jongeren zich niet meer kunnen onttrekken aan de begeleiding, is het noodzakelijk dat de ketensamenwerking verbetert en dat alle betrokken instanties gezamenlijk een sluitend net om de jongeren heen vormen. Repressie en preventie liggen daarbij in elkaars verlengde. Het verbeteren van de ketensamenwerking sluit aan bij de kabinetsdoelstelling om de komende vier jaar in de grotere steden veiligheidshuizen op te zetten, waarin gemeenten, jeugdzorg, andere zorginstellingen, politie en justitie letterlijk onder één dak zitten. Vanuit deze veiligheidshuizen kunnen de organisaties snel en effectief optreden tegen criminaliteit en samen zorgen voor een sluitend net. José Vermeer, directeur van Bureau Jeugdzorg, spreekt van een "stevige omhelzing waarbij de jongere als het ware geen andere kant meer op kan".

Zo'n sluitend net begint bij het uitstippelen van een op maat gemaakt traject voor elke jongere die in voorlopige hechtenis komt. Binnen dit traject zijn opleiding en werk aan de ene kant en diagnostiek en hulpverlening aan de andere kant vaste onderdelen. Uitgebreide aandacht voor diagnostiek is van groot belang, omdat het uitgestippelde onderwijs- of arbeidstraject afgestemd moet zijn op de capaciteiten van de jongere. Er kan redelijkerwijs niet verwacht worden dat Danny, met zijn lage IQ in combinatie met de gedragsstoornis, een diploma op mbo 2-niveau behaalt. Belangrijk is dat dit traject al in detentie wordt uitgezet, zodat er direct mee kan worden gestart wanneer de jongere vrijkomt. Bij het vormen van een sluitend net is het van groot belang dat één organisatie de eindverantwoordelijkheid heeft en de uitvoering van het traject bewaakt. De jeugdreclassering lijkt daarvoor de aangewezen organisatie. Als casemanager zorgt de jeugd-reclasseerder dat de verschillende instanties die bij 'zijn' jongere betrokken zijn, de taken uit het trajectplan ook daadwerkelijk uitvoeren. Bovendien kan de jeugd-reclasseerder de samenwerking en informatie-uitwisselingen in de gaten houden en meteen ingrijpen als dat nodig is. De jeugd-reclas-

sering kan zich zeker vinden in de rol van case-manager. Wel is het noodzakelijk dat de jeugd-reclasseerder middelen tot zijn beschikking krijgt om, als het nodig is, met dwang deze rol uit te kunnen voeren. Het moet bijvoorbeeld mogelijk zijn om ouders of school te dwingen in te stemmen met hulpverlening of met de plaatsing van een jongere bij een onderwijsinstelling. Het is niet noodzakelijk om nieuwe wetten en regels te ontwikkelen. Het huidige justitiële systeem biedt ook mogelijkheden voor de reclasseerder om druk uit te oefenen. Zo kan de jeugdreclassering, eerder dan zij nu doet, een zaak weer voor de rechter brengen, als een jongere zijn taakstraf niet goed uitvoert of als hij de voorwaarden in het vonnis niet naleeft. De rechter kan op zijn beurt op de zitting beslissen dat de jongere – verplicht – hulpverlening krijgt.

Naast de regierol voor de jeugdreclassering is er ook voor het Rotterdamse Educatief Centrum een belangrijke rol weggelegd in de aanpak van deze jongeren. Het Educatief Centrum is een opleidings- en trainingscentrum voor jongeren die problemen hebben met leren. Alle jongeren die niet op een andere school terecht kunnen, zouden direct na hun voorlopige hechtenis of detentie naar het Educatief Centrum moeten. Ook de jongeren van wie het trajectplan niet in detentie is afgerond of het diagnostische onderzoek nog niet is uitgevoerd, kunnen daarvoor in het Educatief Centrum terecht. Kortom, met deze op maat gesneden sluitende aanpak wordt enerzijds voorkomen dat jongeren na hun vrijlating zonder school of andere dagbesteding op straat staan en anderzijds krijgen zij de benodigde hulpverlening.

Voor de onderzochte groep jongeren is het van groot belang dat deze aanpak op zeer korte termijn gerealiseerd wordt. Na de afronding van het onderzoek in maart 2007, heeft Bureau Jeugdzorg daartoe al belangrijke stappen gezet. Met de belangrijkste spelers, waaronder de jeugdreclassering, de gemeente, het Educatief Centrum en de Rotterdamse justitiële jeugdinrichting De Hartelborgt, zijn al afspraken gemaakt. Voor Rachid en Danny zijn dit veelbelovende tekenen. Hopelijk halen zij dankzij deze 'stevige omhelzing' straks alsnog een diploma en gaan zij een rooskleurige toekomst tegemoet. <<

De namen van de twee jongeren zijn gefingeerd.

Voorlopig gehechte jongeren in Rotterdam getypeerd. Een dossier-onderzoek om te komen tot begeleiding op maat, Jolanda Jakobs en Agnes Cornelissens, Arnhem, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2007. Het rapport is te bestellen op www.beke.nl